

U 5/2010 vp

Valtioneuvoston kirjelmä Eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (oikeus tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä)

Perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti lähetetään Eduskunnalle Belgian, Saksan, Espanjan, Viron, Ranskan, Unkarin, Italian, Luxemburgin, Itävallan, Portugalin, Romanian, Suomen ja Ruotsin 11 päivänä joulukuuta

2009 tekemä ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä sekä ehdotuksesta laadittu muistio.

Helsingissä 25 päivänä helmikuuta 2010

Oikeusministeri *Tuija Brax*

Lainsäädäntöjohtaja Asko Välimaa

OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO

EU/2009/1066

EHDOTUS EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVIKSI OIKEUDESTA TULKKAUKSEEN JA KÄÄNNÖKSIIN RIKOSOIKEUDELLISISSA MENETTELYISSÄ

1 Yleistä

Belgia, Saksa, Espanja, Viro, Ranska, Unkari, Italia, Luxemburg, Itävalta, Portugali, Romania, Suomi ja Ruotsi ovat 11 päivänä joulukuuta 2009 tehneet ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä (16801/09 DROIPEN 164 COPEN 238). Ehdotus perustuu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 82 artiklan 2 kohdan b alakohtaan.

Direktiivillä määritettäisiin epäillyn tai syytetyn oikeutta tulkkaukseen ja käännöksiin koskevat vähimmäisvaatimukset, joita olisi sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä koko Euroopan unionin alueella.

Direktiiviehdotus käsitellään SEUT:n mukaan tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että Euroopan parlamentti osallistuu päätöksentekomenettelyyn ja että ehdotuksen hyväksymiseen tarvitaan määräänemmistö neuvostossa.

Komissio teki heinäkuussa 2009 ehdotuksen puitepäätökseksi oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä. Ehdotuksesta informoitiin eduskuntaa kirjelmällä U 55/2009 vp, josta lakivaliokunta antoi lausunnon LaVL 15/2009 vp. OSA-neuvosto hyväksyi lokakuussa 2009 yleisnäkemyksen sekä puitepäätösehdotuksesta että siihen liittyvästä ehdotuksesta päätöslauselmaksi käytännön toimenpiteistä, joilla edistettäisiin puitepäätösehdotuksessa määritettyjen oikeuksien täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa. Lissabonin sopimuksen voimaantulon vuoksi neuvottelujen jatkuminen edellytti puitepäätösehdotuksen muuttamista direktiiviehdotukseksi. Tämän vuoksi ryhmä jäsenvaltioita, mukaan lukien Suomi, ovat tehneet direktiiviehdotuk-

sen, joka sisällöltään vastaa puitepäätösehdotuksesta hyväksytyä yleisnäkemyistä.

OSA-neuvosto hyväksyi marraskuussa 2009 päätöslauselman etenemissuunnitelmasta, jonka mukaan Euroopan unionin tasolla on toteutettava toimenpiteitä epäillyn tai syytetyn etenemissuunnitelmassa lueteltujen prosessuaalisten oikeuksien vahvistamiseksi rikosoikeudellisissa menettelyissä. Oikeus tulkkaukseen ja käännöksiin on yksi tässä etenemissuunnitelmassa luetelluista prosessuaalisista oikeuksista.

2 Pääasiallinen sisältö

Ehdotuksen 1 artiklan mukaan direktiivin soveltamisala kattaa rikosoikeudellisissa menettelyissä epäillyn tai syytetyn asemassa olevan henkilön oikeuden tulkkaukseen ja käännöksiin siitä hetkestä lähtien kun hänelle on ilmoitettu, että hänen epäillään syyllistyneen rikokseen aina asian lopulliseen ratkaisemiseen saakka. Direktiivin soveltamisalaan kuuluu myös eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöönpanomenettely (European Arrest Warrant cases). Artiklan 3 kohdan mukaan direktiiviä ei sovelleta menettelyihin, jotka saattavat johtaa seuraamuksiin, jotka ovat jonkin muun viranomaisen kuin rikostuomioistuimen määräämiä, edellyttäen että nämä menettelyt eivät ole vireillä tuomioistuimessa, jolla on toimivaltaa rikosasioissa.

Artikla 2 sisältää peruseriaatteet epäillyn tai syytetyn oikeudesta tulkkaukseen. Epäillyllä tai syytetyllä, joka ei ymmärrä tai puhu rikosoikeudellisissa menettelyissä käytettävää kieltä, on oikeus tulkkaukseen rikosasian käsittelyn esitutkinta- ja tuomioistuinvaiheissa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi. Artiklassa taataan oikeus tulkkaukseen myös kuulovammaiselle henkilölle sekä eurooppalaisen pidätysmääräyksen täy-

täytäntöpanomenettelyn kohteena olevalle henkilölle.

Artiklassa 3 on säännökset keskeisten asiakirjojen kääntämisestä. Epäillyllä tai syytetyllä, joka ei ymmärrä rikosoikeudellisessa menettelyssä käytettävää kieltä, on oikeus saada käännös kaikista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen kannalta keskeisistä asiakirjoista tai vähintään tällaisten asiakirjojen tärkeistä kohdista. Keskeisiin asiakirjoihin kuuluvat ainakin vapaudenmenetystä koskeva päätös, syyte ja tuomio. Eurooppalaisen pidätysmääräyksen täytäntöpanomenettelyn kohteena olevalla henkilöllä on oikeus saada käännös pidätysmääräyksestä. Kirjallisen käännöksen sijasta voidaan tarvittaessa antaa suullinen käännös tai suullinen yhteenveto artiklassa tarkoitetuista asiakirjoista edellyttäen, ettei tämä vaikuta menettelyn oikeudenmukaisuuteen.

Artiklassa 4 säädetään jäsenvaltion velvollisuudesta vastata 2 ja 3 artiklan soveltamisesta aiheutuvista tulkkaus- ja käännöskustannuksista.

Artiklassa 5 on säännökset tulkkauksen ja käännösten laadun turvaamisesta. Jäsenvaltioiden on toteutettava konkreettisia toimia sen varmistamiseksi, että tulkkauksen ja käännösten laatu on sellainen, että epäilty tai syytetty tai pidätysmääräyksen täytäntöpanomenettelyn kohteena oleva henkilö voi täysin käyttää oikeuksiaan.

Artiklan 6 mukaan tällä direktiivillä ei rajoiteta Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa, muissa kansainvälisen oikeuden säännöksissä tai minkään jäsenvaltion laissa turvattuja oikeuksia tai menettelyllisiä takeita eikä poiketa niistä, jos ne tarjoavat direktiiviä korkeatasoisemman suojan.

Artikla 7 koskee direktiivin täytäntöpanoa, artikla 8 komission velvollisuutta antaa kertomus direktiivin täytäntöpanosta sekä artikla 9 direktiivin voimaantuloa.

3 Vaikutus Suomen lainsäädäntöön

Rikoksesta epäillyn ja syytetyn oikeudesta tulkkauksiin ja käännöksiin säädetään esitutkintalaissa (449/1987) ja laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997). Esitut-

kintalain 37 §:n 3 momentin mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä kuultavalla on esitutkinnassa oikeus maksuttomaan tulkkiin, jollei esitutkintaviranomainen itse huolehdi tulkkauksesta. Viranomaisen on viran puolesta huolehdittava tulkkaus-tarpeen täyttämistä. Tulkkaus on vastaavalla tavalla järjestettävä silloin, kun se kuultavan aisti- tai puhevian takia on tarpeen. Esitutkintalain 39 §:n 1 momentin mukaan kuulustelusta on laadittava kuulustelupöytäkirja kuulusteltavan käyttämällä kielellä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 2 §:n 3 momentin mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä vastaajalla sekä asianomistajalla syyttäjän ajamassa rikosasiassa on oikeus maksuttomaan tulkkaukseen rikosasian käsitteilyssä. Tuomioistuimen on viran puolesta huolehdittava tulkkauksesta tai tulkin kutsumisesta. Mitä tulkkauksesta säädetään, soveltuu myös tuomion ja päätöksen käännökseen.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003, EU-luovuttamislaki) 21 §:n 2 momentin mukaan luovuttamisasian valmistelussa luovutettavaksi pyydetylle tehtävät ilmoitukset ja tiedustelut on tehtävä luovutettavaksi pyydetyn ymmärtämällä kielellä. Lain 25 §:n mukaan luovuttamisasian käsitteilyssä käräjäoikeudessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä rikosasiain käsittelystä käräjäoikeudessa säädetään.

Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää suurlta osin direktiiviehdotuksen vaatimukset oikeutta tulkkaukseen ja käännöksiin sekä niiden maksuttomuutta koskevien säännösten osalta. Tuomion tai päätöksen kääntämistä lukuun ottamatta lainsäädännössämme ei kuitenkaan ole nimenomaisia säännöksiä rikosoikeudellisessa menettelyssä käännettävistä asiakirjoista.

4 Ahvenanmaan toimivalta

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 23 kohdan mukaan lainkäyttöä ja esitutkintaa koskevat asiat kuuluvat valtakunnan toimivaltaan.

5 Ehdotuksen vaikutukset

Direktiivin tavoitteena on parantaa sellaisten rikoksesta epäiltyjen ja syytettyjen asemaa rikosoikeudellisissa menettelyissä, jotka eivät ymmärrä tai puhu menettelyssä käytettävää kieltä. Direktiivin mukaisten oikeuksien vähimmäisvaatimustasosta sopiminen helpottaisi vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamista jäsenvaltioiden välillä.

Direktiivi lisäisi jossain määrin tulkkauksesta ja kääntämisestä rikosoikeudellisissa menettelyissä aiheutuvia kustannuksia, etenkin esitutkintavaiheessa.

6 Toisten jäsenvaltioiden kannat

Direktiiviehdotus vastaa sisällöltään jäsenvaltioiden puitepäättösehdotuksesta lokakuussa 2009 hyväksymää yleisnäkemystä. Ehdotusta ei ole neuvostossa sen jälkeen käsitelty.

7 Instituutioiden kannat

Neuvosto tai parlamentti ei ole vielä käsitellyt direktiiviehdotusta. Ehdotusta ei todennäköisesti käsitellä neuvostossa, ennen kuin parlamentti on ottanut siihen kantaa.

8 Ehdotuksen kansallinen käsittely ja käsittely Euroopan unionissa

Direktiiviehdotus on käsitelty oikeus- ja sisäasiat -jaostossa (jaosto 7) kirjallisessa menettelyssä 1.—8.2.2010.

9 Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto kannattaa direktiiviehdotusta, joka sisällöltään vastaa samannimistä puitepäättösehdotusta, josta OSA-neuvosto hyväksyi lokakuussa 2009 yleisnäkemyksen.